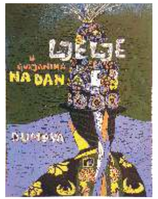

autorica izložbe: Branka Uzelac
prostorna koncepcija i likovni postav:
Branka Uzelac & Udruga slikara Đakovštine "Suncokret"
nakladnik: Muzej Đakovštine
za nakladnika: Borislav Bijelić
lektor: Marina Vinaj
grafički urednik: Otmar Tosenberger
tisak: Novi time
naklada: 400
ISBN: 978-953-7128-37-1
izložba i katalog financirani su sredstvima Grada Đakova
Đakovo 2009.godine

pomogli pri realizaciji izložbe:

Uprava i članovi KUD-a "Gorjanac" iz Gorjana

otpbanka

KRIŽIĆ revizorska tvrtka d.o.o. Đakovo • V. Nazora 3

Zahvaljujemo !

muzej đakovštine • đakovo

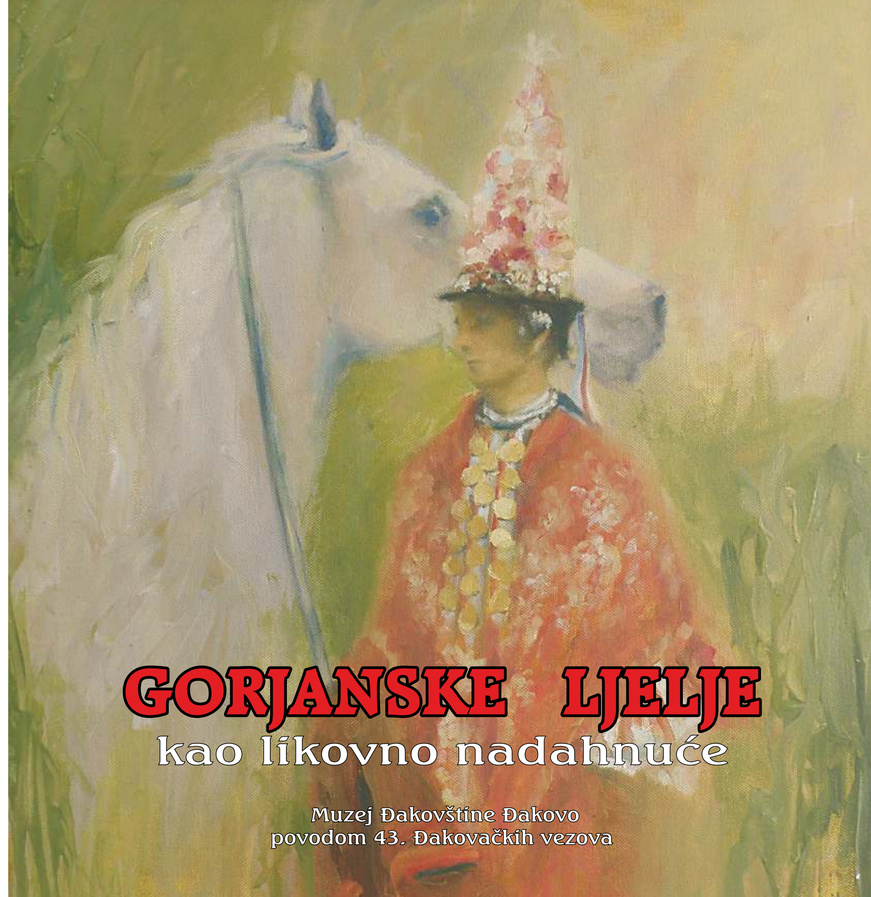

GORJANSKE LJELJE

kao likovno nadahnuće

Muzej Đakovštine Đakovo
povodom 43. Đakovačkih vezova

Mi idemo ljeljo, mi idemo kralju ljeljo ...

Među godišnjim običajima u Đakovštini ističe se djevojački ophod vezan uz katolički blagdan Duhove zvan ljelje, kralji, kraljice. Zabilježeni podaci potvrđuju da se taj običaj održavao u više sela Đakovštine i da se ugasio tridesetih godina 20. stoljeća. U Hrvatskoj je ovaj običaj bio raširen na području Slavonije, Srijema i Baranje.

Običaj i obredne pjesme privukle su pozornost etnografa i etnologa pa je običaj i njegove mijene moguće pratiti na području Đakovštine od polovice 19. stoljeća. Običaj kraljica u župi Drenje, u selu Slatinik, detaljno je opisao i objavio već 1846. godine župnik i etnograf Luka Ilić Oriovčanin u knjizi Narodni slavonski običaji. Milko Cepelić je zapisao podatak iz kojeg je vidljivo da je običaj bio upriličen jedne lipanjske nedjelje 1883. godine u selima Široko Polje i Vuka prilikom dolaska biskupa Josipa Jurja Strossmayera i njegova gosta Emila Laveleya, istraživača zadruga. Etnološka ispitivanja tog običaja u Đakovštini započela je etnologinja Zdenka Lechner 1961.godine. Pokazalo se da je običaj najbolje sačuvan u Gorjanima pa su istraživanja proširena uz pomoć stručne suradnice Lucije Karalić, učiteljice iz Gorjana, a istraživanjima se pridružila etnologinja Marijana Gušić. Običaj je dokumentiran filmski i tonski u suradnji s televizijom i radio Osijekom. Gorjanske su Ljelje značajne stoga što su temeljito i stručno istražene, a rezultati istraživanja objavljeni.Velike zasluge za obnavljanje ovog običaja, njegovo održavanje kao i prilagodbu za scensko izvođenje u raznim prigodama, posebice na Đakovačkim vezovima i drugim smotrama folklora, imala je Lucija Karalić, koja je Muzeju Đakovštine darovala sređenu fotodokumentaciju o ljeljama od početka 20. stoljeća.

Običaj ljelja iz Gorjana izveden je u Zagrebu 21.prosinca 1966. godine u palači Akademije prigodom proslave 100-godišnjice bivše Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, današnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Izvođenje običaja na sceni i danas plijeni pozornost publike, a ljelje su zapravo postale zaštitni znak Đakovštine i Gorjana pa je običaj prikazan u stalnom postavu etnološkoga odjela Muzeja Đakovštine.

Opis običaja:

Broj sudionica, ljelja, u običaju nije bio određen. Dio sudionica preuzima ulogu kraljeva a druge kraljica. Kostim Ljelja sastoji od šarene svilene odjeće i dijelova tradicijske nošnje, u kombinaciji koja se inače ne nosi. Kraljevi na glavama imaju posebno urešene cvjetne kape, a kraljice voštane vjenčiće. U Gorjanima Ljelje na prvi dan Duhova poslije podne obilaze selo. Hodajući u povorci djevojke (dva po dva kralja napriječ, kraljice iza njih pa gajdaš, odnosno tamburaši) izlaze iz dvorišta kuće gdje su se sastale i obilaze selo pjevajući pjesme propisane tradicijom. Ljelje hodaju stazom pored kuća jednom pa drugom stranom i tako prođu cijelo selo ulazeći u dvorišta kuća pred kojima ih čekaju domaćini.Ulazeći u dvorišta Ljelje se svrstaju u dva reda, licem okrenutim prema kući i pjevaju pjesmu koja odgovara situaciji u tom domu (s obzirom živi li u kući mladić,djevojka, brat i sestra, ukućani djevojke koja sudjeluje u ophodu, osoba po kojoj se ta kuća smatra gospodskom i dr.). U kućama s mladim bračnim parovima, bio je običaj da snaha, snaša, dočekuje Ljelje. Tada se za kraljeve priredilo u dvorištu pred trijemom stolce s jastucima na koje su trebali sjesti. Poneke su domaćice stolce prekrivale domaćim vunenim prostirkama, ponjavcima i na njih stavljale jastuke,vanjkuše. Ljelje ovisno o tome kako su dočekane pjevaju pjesmu i započinju obrednu igru. Kraljice pjevaju, a kraljevi izvode ples uz križanje i udaranje mačevima. Obred završava pjesmom:"Poklonte se kralju, poklonte se kralju ljeljo" pri kojoj se kraljevi lagano naklone prema ukućanima. Ukućani časte ljelje kolačima, voćem i vinom i darivaju jajima, šunkom. Hranu će kasnije sudionici običaja zajedno blagovati. Na drugi dan Duhova Ljelje odlaze u susjedna sela svečano urešenim kolima sa konjskom zapregom.

Obilazak djevojaka stasalih za udaju na ovaj je način upoznavalo lokalnu zajednicu, a smatralo se da donose blagoslov kućama koje obilaze.

KUD "Gorjanac" iz Gorjana rekonstruirao je običaj ophoda Ljelja 2002.godine i od tada ga redovito izvodi u sklopu svog programa kao i na Duhove kada vrše ophode po selu.

Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelja iz Gorjana zaštićen je i upisan u Registar kulturnih nematerijalnih dobara Republike Hrvatske 2007.godine.

Na festivalu nematerijalnih kulturnih dobara koji se održava u Japanu, u Tokiju, iznimno uspješnu prezentaciju tog običaja izveo je KUD "Gorjanac" u veljači 2008.godine.

"Svaki čovjek ono što jest, to je po tradiciji i nauku. Ništa čovjek na svijetu ne bi mogao izvesti, u ničem uspjeti, bez tradicije u kojoj um naš hranimo i kriješimo, kano što se tijelo nebeskim zrakom hrani i razvija." (Josip Juraj Strossmayer)

Za otvorenje 41.Đakovačkih vezova 2007. godine, profesor Mirko Ćurić, napisao je scenarij "Legenda o ljeljama". Izlozi đakovačkih trgovina, kao popratni sadržaj Vezova, bili su puni dječjih radova , odnosno likova ljelja ili kraljica izrađenih u različitim likovnim tehnikama.

Djeca iz vrtića "Sunčev sjaj – Nazaret" vesele se svojim radovima

KUD "Gorjanac" 2007. godine održao je I. smotru izvornog folklora "Legenda o ljeljama", sa bogatim programskim sadržajem.

Između ostalih sudionika tu je i Udruga slikara Đakovštine "Suncokret", u likovnoj koloniji .

Udruga je osnovana 2002. godine, broji 20-ak aktivnih članova, organizator je niza izložbi u gradu i sudionik mnogih likovnih kolonija Slavonije i Baranje. Stalno se likovno usavršavaju, u čemu im pomaže vrsni pedagog i redoviti profesor na ALU Sveučilišta u Zagrebu, gospodin Tanay.

Likovni radovi učenika OŠ Gorjani i učiteljica likovne kulture Anica Popović, nagrađivani su na mnogim školskim natječajima od Hrvatske do Japana, upravo s tematikom Gorjanskih ljelja.

"Mi idemo ljeljo, mi idemo kralju ljeljo – od tradicijskog kostima do suvenira"

Dani europske baštine u Hrvatskoj 2008. godine obilježeni su u Muzeju Đakovštine Đakovo etnološkom radionicom, gdje je izradu tradicijske kape za "kralja" pokazala stara suradnica Muzeja Eva Bogdanović, izradu umjetnih cvjetova za ukrašavanje kape studentica Marina Lović, a izradu kape kao etno suvenira, prezentirala je suradnica Nada Varšava.

Sudionici radionice su bili: predškolska grupa djece iz vrtića "Zvrk" s odgajateljicom Blaženkom Bešlić, učenici drugog razreda OŠ "Vladimir Nazor" s učiteljicom Elizabetom Kovačić, Alenka Behring Milošević- članica Udruge likovnih amatera "Suncokret" i zainteresirani građani.

Izložbom "Gorjanske ljelje kao likovno nadahnuće" željela sam pokazati kako je jedan rekonstruirani tradicijski običaj, izvođen od KUD-a "Gorjanac", prepoznat među stručnjacima, te zaštićen kao nematerijalno kulturno dobro Hrvatske. Uvrštavanjem u različite manifestacije, prezentiranjem na različite načine, uključivanjem različitih dobnih i obrazovnih skupina u njegovo izvođenje, prihvaćen je kao dio vlastite kulturne baštine. Ona zajednici pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta, te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost.

Branka Uzelac, dipl. etnologinja